

TÓTH BÉLA

Tiszajárás

XIV.

APÁM, A FUNDÁLÓ MESTER

Tejtestvéremmel, Boglyas Palcsival járkáló erdőseinkben ismertük a fákom lakó tollas népség szálláshelyeit. Bekukkantgattunk a varjak, szarkák, rigók fészkeibe, hogy is kerülhette volna el figyelmünket a szénégetőtől két kurjantásnyira kopácsoló faragótér nyüzsgése? Ha tehetjük, napjában többször is odairamodtunk. Díszesen faragott kapuzaton át jutottunk az őrtálló fáktól körülfogott napos térre. A kapun a cég neve: Bergersohn és társa házrovók, fakészesség-jártók.

Ott minden pillanatban mozdult, alakult, egyenesedett, kerekedett valami a bárdok, vonókések, fészik villogása alatt. Eleinte, ha jól vélek vissza, nem is az emberek fogták meg képzeletünket, hanem a szerszámok. Talán a mesék után menve tartottuk az eszközöket okosnak, s nem a mozgatóikat.

A fanyüvők beszédeiben magától vágó szakállas erdőllő fészik keltek életre, a fűrészek hörögtek, míg az ember ölbe tett kézzel nézhette őket. De ezek olyan jóízűen hántoltak, fodroztak, hímeztek, csipkéztek, fűrészelték, hogy a nyálunk megcsordult, a kezünkbe kaparintani a szerszámokat. S uralni vele a fát, hogy az legyen belőle, amit az értő ember óhajt. Akár fából vaskarika!

Emlémem szerint a faragótelepen nagyobb örömmel találtuk, mint a kézdivásárhelyi kirakodó vásároknak.

Ahogy a kapun beléptünk, balról mindjárt a hordókötők sora kezdődött. Dongafaragók görbe fejszéi suhogtak naphosszat, s kezük nyomán a kinagyolt alkatrészek az égig föllétrázva, máglyákban száradtak. Mellettük szorgoskodott a kádárok, pintérek, csöbrösök serege, akik ivó-, mérőedények építésében jeleskedtek. Készültek itt faháncsmeregetők, iskátulyák, olyan hársfaszagúak, hogy abban a pipamocskok megszelídült. S ott minket szíves szóval láttak, sőt hasznunkat fogadták, hiszen tartottuk, hordtuk nekik a faanyagot, s közben gyúrtuk magunkba ámuló szemünkön át a megcsinálás fogásait. Hanem amikor már olyan füles szapolyt tudtunk Boglyas Palcsi komámmal kiszalajtani a kezünkéből, amiben a víz megállt, embernek kezdtek tekinteni bennünket. Attól kezdve nem kenték be fagyöngyenyvvel a taplóból készült kalapunkat, hogy a hajunkba ragadjon.

Ahogy a faragótökék fölé növekedtünk, a görbe nyelvű szekercét is megemelgethettük gazdáik oldalán, míg egy-egy gyerekszerető faragó éppen pipára töltött, s kicsit elszutyakolt vele. A jobberzésűek ilyenkor titkát mutatták a vizes köszörűnek. Miképp lehet azzal lángélú pallossá tenni a szerszámot.

Mert tán hangos szóval a kikiáltott mesterek nem esküdtek össze irántunk, de inkább a saját gyerekeiket avatták a szakma rejtelseibe, mondogatva, ki minnek a mestere, annak a huncutja!

Ahogy csöpörödtünk, egyre inkább megéreztek, mihez lobog bennünk nagyobb huzalom.

Én megkóstoltattam kezem eszével a fatálasságot, a teknyővályást, a zsendelyhasítást, de úgy nem leltem benne örömemet, hogy az teljes lehetett volna. Mindig is a szerkezetes ácsok munkálkodása tartott fogságában. Mert ott két fűrészvágás sem egyforma. A tálasoknál százával eresztettük föl a fatányérokat, már az mind-egy volt, hogy diófából, vagy tölgyfából való. De éreztem, hogy mi lesz így belőled Karika János, csak csupa fagöröncsér, se nem az összes ácsi tudományok birtokosa. Lestem hát a szerkesztő ácsokat, s ha tehettem, sűrűn közöttük találtam magam. Tán a hízelkedésig nem mentem el a magam kínálásában, de siettem a kezükre járni. A szakmában való szótlanóságuk mögött a magatudás és a kivagyiság lakott. Ugyan nem verték nyíltan a csúfot bele a részletmunkákat végzőkbe, de ha úgy járt a szó szele, kiköpdösték vélekedésüket, kicsi, lenéző legyintgetések között. A csöbrösök nekik csak fabigyósok voltak, a hordókötők vesszőpisilők. De a kovácsokat se becsülték sokra. Igaz, szerszámaikat, a maguk zenének parazsna kohójában maguk idomították, guszтусuk, tehetségük, meg a munka szükségére szerint. Maguk edzették föl olyan élesre, hogy virtusból a hetes szakállú társaikat megborotválták vele. Ha a művelet alatt a páciens nem izzadt, bizonyosan jó járásúvá lett a szekerce. Szállt is köztük a szólás, hogy az ácsnak az esze, szekercéje de mindig éles legyen!

Vágytam őket, de engemet soha maguk közé nem hívtak a gerendaigazgatók, mert magukat azoknak tartották, én nekik csak árva külök voltam, aki majd elél a maga tudományával haláláig. Hanem az első világháború előtti években nagy rendelése esett a házrovó műhelynek.

Hogy hogy nem, egy nyárvégen Magyaró község pillanatok alatt porrá égett. Kétezer ember maradt fődél nélkül. Végig ríkózták a Maros menti faragóműhelyeket, hogy vagy ötszáz házat mellékeseikkel, belévalókkal, de sebesen rójanak össze. Fél Erdélyben nem volt annyi szekercés nagyhirtelen, akik hóig födelet zsendelyezzenek az ég alatt lakók feje fölé.

Bergersohn úr megfúvatta a havasi nyírfadudákat, hogy tömegeljen csak össze az a nép, amelyik a baltát okosan tudja emelni.

Akkor engemet is bevettek. De a telepi szitakávások, kéregedényesek, fatálasok, nyírfaseprűkötők is furton fűrt a házakat rótták.

Gerendákat lapoltak, vésték, fűrészelték, s ment a munka mint a golyó. A pénz meg fordult vele vissza. Ötszáz házat, hajnaltól napszálltaig kopácsoltunk, mint a harkályok, nem volt kis munka összeróni. Tíz házanként araszoltunk.

Tíz ház fölállításának kisimogattuk a placcát, azon raktuk össze a boronafákat. A munkán kilencven fejszevillogtató osztozott. Tizenkettő az ereszetig ácsolta, szögelte, emelte a falakat, aztán a fedelezők tizenkét embere szállt föl a földön elkészített fedélszékekkel. Tíz zsendelyvágó a facserepet nyeste, tizenöt az ajtóját, ablakát szögelte.

A lantornások marhahólyaggal világították ki az ablakokat. Csak a bíró házára kerültek karikaüvegek. Az ő háza beleszámított az első tízbe. Húsz ember a bútortatot gyalulta, vonókéselte, s égette a díszességét.

Az első tíz ház építése körül engem, mint fiatalt, futóbolondnak tartottak. „Eredj Jani, szaladj Jani!” — volt a vezényiletem. Így aztán a talpak állításától, a bucskók vésésétől kezdve, a falak illesztéséig kihadakozhattam magam a zárózsindely szögeleségig mindenben. Mert akkor nem azt nézték, hogy illik övembe a mestert illető szerszám, hanem hogy három ütésre helyére vágom-e az ácskapcsot. Amikor már álltak a falak, a fundáló mester fölülről leköpött, s ahol nyála a gerendák kiálló púpjain megállt, ott kellett egyenesre faragni. Abban a nagy nyüzsgésben a mester köpése volt a függő. Nem sokat zsinóroztunk, vízimértékeztünk, mégis úgy álltak azok a boronaházak, akár a kalodába öntött sajt. Egybefolyva.

Bár több nyelven beszélünk, több korosztálybeli népek voltunk, bibliai zűrzavar mégsem keletkezett köztünk. A fiatalok centiztek, colostokkal mérték, az öregebbek sukkban, hüvelyekben, arasztban, könyökben, singben beszéltek. Azért összepászolt minden. Pedig ismerték a részeges ács rontását is, csúfolódtak vele: „Sikk-sukk, cil-

col, ott vágd, ahova köpök!" ami után nagy vakaródzások következhetnek, hiszen számtalanszor elmérték a mestergerendát. Na, ez velünk nem fordult elő.

Ahogy az első tíz ház olyan négy héten belül puccparádében várta a megrendelőket, jött a község deputációja. Elöl a bíró, fehér szemöldökén okuláréval, mögötte tízig való harisnyás, tarisznyás atyafi. Vasárnapra esett az átadás. Vizitáció eltartott délig. Eleinte csak hümmögtek, hammogtak, szaglászolódtak. Ujjuk porceivel kopogtatták a házfalakat, botjaikkal a zszindelyereszt, s ünneplős günyújukat se kímélve lovagolták a házak gerincét. Tollpíhét eresztettek a kéménynyílásba, huzatát vizsgálva, szöget vertek a szuszékok oldalába, olyan vastag-e a deszkája, ahogy az egyezés parancsolta. Az ajtószárnyakat különböző állásba vizitálták. Ahol baj volt, ott krétával rajzolták a hibát. A tetőszindely takarását belülről is szemlézték, mert ha csak a legkisebb nyíláson is beköszön az ég, ott nagy a hiba!

Dél körül aztán marékba csapták a vállalkozót, mondván, „miénkek a házak! Tutajra velük!"

Akkori mesterem, bizonyos Gyepes Lőrinc nevezetű száz eszű főfundáló mester engem is ihingetett, hogy ereszkedjek le a házakkal Magyaróra. De hát nekem ózdkodott a bocskorom föle. Nem találtam nagy jövendőt a szétszedett, s összerakásra váró házak munkálataiban, amikor itt vannak az új tudnivalók.

Délután a magyarói deputáció a jól sikerült házak révén újabb rendeléssel állt elő.

A ledöngölt földön új községházának mérte ki hosszát, szélességét a bíró, s botjával rajzolta porba a tetejét. Na, ennek a községházának a megcsinálásába mindjárt nagyon belesajnáltam a szekercémet. Hiszen ház, ház. Még négyszázkilencvenet egyformára faragunk, melléjük a baromólat, tyúkólat, kutyaólat. De községháza az csak egy készül!

Az is duplafedelű, huszártornyos. Annyira belegyőződtem, tudtam, attól el nem tántorodom. Pedig fölpénzt is kínáltak a magyarói munkára, kiszállási díjúl.

Az új rendelés további munkászekekért kiáltott. Trombitáltatta is Bergersohn úr a népet, még Gácsországban is. Háromszor akkorára terebélyesedett a telep, mint amikor odaérkeztem. Nem is mentem én Magyaróra, hanem Boglyas Palcsi komám igen. A felpénzkinálat fogta vagy a mehetnékvágy hajtotta, nem is tudom? Letutajozott a tíz házzal, s visszaérkezett három hét múltán, teli beszélhetnékkel, hogy a pörnye falu mekkora ünneplések között fogadta a házakat, s mestereiket. Sonkán, kalácson, szederboron tartotta az ácsokat, s hogy amíg esznek, addig se töljön hiába az idő, a falu legszebb lányai rakták szájukba a falatot, s öntögették fakupájukba a bort. Mondta is Palcsi komám, hogy nagy bolond vagyok, ha közéjük nem csörtetek, mert ilyet a történelem is csak három emberöltőként hoz elő.

Felnőtt fiának minék hazudnék, reszelt engem az ördög a szép lányok látása után, de mondom magamban, kicsi még az eszem tudalmas bugyra, minek a lányokat lessem, inkább a mesterek esze kerekének a motollálását. Gondoltam, ha azt magamévá teszem, boldogulhatok egész életemben vele. Mert nagy hírünkre jöttek ám a malomgazdák, és fűrészmolnárok is, hogy deszkametszőt, darálómalmokat sikerítsünk, patakvizekre valót, de azt is mindjárt, mert tegnap is későn lett volna.

Hű, a zebedeusát, ettől kezdett dagadni a fejem. Deszkametsző malom fundálásában, kerekébe, külűjébe ütni a fejszémét! Annak csinálását fölvenni az eszem szütyőjébe. Jól fog az még nekem!

Így zúgolódtam magamban naphosszat, meg éjszaka, míg tölgyfalevéllal bélelt barakkágyamon forgolódtam. Azt már nagyon tudva, hogy nem ám az a mester, aki a szekercét fölhajítja akár a csillagos égig, aztán úgy kapja el nyelét, ahogy éhkutya a kenyérfalatot, de az ám a mester, aki úgy embere a házmegépítésnek, mint a zúgó malom megteremtésének, uralásának.

Hát nagy étvágyú gyerek voltam én nemcsak a szalonnára, tejre, lányok szeretetére, de arra is, hogy kantáros mestere legyek a százrejtekes sublót zárának, a hatkulcsos pajta ajtajának. És szufláltam is nagyon hozzá, azazhogy törtem magam az ácsi tudnivalók után. Hogy én úgymégtanulom. Némely titkukat. Például a

zárakat, öregebb mesterek elhúzódba csinálták meg. Aztán beborították faköténnyel az ilyen készségeket, amibe nem lehetett belelátni, csak a fogásait mutatták meg a használóinak. A teremtés tudományát takargatták, én meg lestem őket. Firtattam minden mozdulatukat.

Telt az idő rajtam, talán nem haszontalanul, egyszer körültagogatom magam, hirtelen közöttük vagyok a mestereknek. Kezdték kezemre bízni a nehezebb munkákat. Dongaboltozat-, kupolaszerkesztésekben szólígtattak, de akkor már ideadták a plajbászt, és a legjobb matériát hozzá. Annak a szabad kiválasztását.

Amikor az új iskola sugártornyát bezsindelyezve alászálltam, hát megdönggették a hátamat. Megmestereltek.

Délben egy asztalhoz ülhettem velük, fizethettem a mesterpoharat, amit nagy szívesen tettem, hiszen nem tudtak volna akkora fityegőt rám akasztani, aminek úgy örültem volna, mint ennek.

Pipiskedve értem el a 17. évemet, és mint mester mehettem le Magyaróra, a nagyon kedvemre való patakmalom összeszerelésére. Itt építettük azokat is a faragótéren, itt járattuk velük a próbát, tutajon csurgattuk le, amoda a Marosra szaladó patakok partján raktuk össze. Nem voltak ezek emeletes, nagyeszű malmok, csak amolyan malmocskák, amelyek a havak elmúlásáig jártak, hanem amikor azoknak elapadt a levük, leálltak. De a lakosság is ezekhez mérte be az életét. Szénarendek idején, aratáskor, úgysem értek volna rá fafűrészeléssel bibelni.

Akármenyire is dolgoztunk, Magyarótt, a kívánságuk szerinti hóig nem raktuk össze. Összeraktuk rügyfakadásig. Csaptak is olyan félországnyi falulakodalmat, a környék a gránicig ott tátotta a száját, s csudálkozások között mondták: aujnye, beh, kicsodás miskulanciákat miegyebeltek a mester uraimék!

És hat falu dudásai, muzsikásai húzták a májusi lombra verődő fák Maros menti porondjain. Ahol aki a lábát tudta emelni, ott örült a táncban. Persze a román fáták sem maradtak alul, csak amelyik éppen akarta. Már kedvességben. Mert építkezéseink alatt is ott tették a dolgukat a sorainkban, tolakodás nélküli aranyossággal rakták kezünkbe a szerszámokat, élelmet, italt, csakhogy jól megsimogassuk a házhéjukat, a kapudámot, a galambdúcot, a gangverőcét, a gyerekeket, ami kedves volt szívüknek. Nem is tudtunk mi különbséget tenni közöttük, magyar lány, román lány. Szépek voltak, a szemünkön át költöztek belénk. Az ácsokat se lehetett megkülönböztetni a nyelvük szerint.

A ditróli műhelyből velünk jött ki Magyaróra Surgyellán Gyorgye meg Kupesku Misa. Azok minden ácsok tehetségét magukban hordták. Velem korosak lehettek, de mindig azt firtatták, mit nem csináltak még, és ha az a valami rájuk bízódott, úgy mozgolódtak benne, mint pók a hálójában. Vérükben volt a tudás.

Cimboráknak, barátoknak közeliel voltak, s észrevétlen nőttek hozzánk, mint hónunk alatt a szőrszál. Emberi érzékenységük rokonozott a miénkkel.

Emlékszem, mert sose felejttem el, mikor az új templom négyfiatornyos sugár-csúcsát befejezték, Boglyas, Surgyellán meg Kupesku, hát lemásztak, összefont karokkal bámultak, örömozték a készet. Surgyellán két pofaszíjának vályúján patakokban ömlött a könny. Meghatódott magától? Keményebb fiú volt az. A torony szépséges látványa szédítő volt nekünk is.

Ahogy a felhőrongyok futottak el mögötte, úgy rohant szemünk előtt a torony. Érezték, a föld berészegesedett a lábuk alatt. Ami szép ismereteket magukban hordtak, most beleleheltek az épületbe, amely vallomásozott az alkotóiról. Mert igaz szívből készüljön bár egy tyúkkutrica, abba beletette énjét a csinálója. Szakismere-tét, izma rutinírozott mozdulását, búját, baját. A ma olyan, mint a teremője, aki elmúlhat, de a teremtmény beszél. Évszázadok múltán azokról a titkokról is, amit nem jegyeztek föl a templomok számadáskönyvei. A mai kutatók azt kaparásszák, hány öl fa, gerenda szög és kapocs teszi ki a tornyot. Némelykor elszámolják azt is, mennyi kenyér, szalonna, bor fogyott el, míg készült a munka. Máshol az alkotó neve is be van sűtve mint mesterjegy egy-egy gerendába az utókor okulására és az örökkévalóságnak.

De hogy az ácsmester, a legényei, nyakasok voltak-e, hívők vagy hitetlenek, fok-hagymaevők, italosok, pajzán pernehajderek-e, büszkék-e vagy gyorsak, azt a máig látható munkájuk beszéli el az értő embernek.

Tudom, hogy a szakmámmal elfogult vagyok. Ha többször születnék a világra, akkor is idetörekednék. De nem vagyok olyan vak, más szakmának örömeit is elismerem. Azt hiszem a drótos tót is benne hagyja magát a bűnbeesett vászonfazekakban, amikor újjávarázsolja a száz darabra esett cserépedényt. Mert a káposztafőző cserepet is össze lehet úgy tákolni, hogy annak látásán csak a vak báró örülne. De némely fazekas tudott olyan varázslatos szép hálóköntöst fenni az eszével, hogy nemcsak ösetartó erőnek számított, hanem díszül szolgált a konyhának.

Hát még az ács? Szó ami szó, magasra föl tudják állványozni magukat. És rég-ről. Noé bárkája előtt fontos iparnak számított.

Öreg fejjel nem szeretném elméni véleményem mestergerendáját, és minden ácsok okulására számon tartom azt a mesét, amely szerint amikor az öreg Jézus még a földön járt, az ácsok előtt jeles ember, mivel a nevelőapja mellett tanulta a szakmát. Haladtak Péterrel a Tisza mentén egy nagy pállott nyári napon. Estére kelvén elfáradtak, betértek egy országúti kocsmába, szállást kértek éjszakára az ivóban. A vendéglős a kármentő előtt két lócán adott nekik helyet, amire lepihentek, s már éppen álomba koppant volna a szemük, amikor egy bokornyai ácslegény tódul be a fogadóba, valami munkát befejezván, teli voltak pénzzel, nekiláttak evésnek, ivásnak. Nemsokára nótába kaptak. Fölebredt Péter a zajra, csúnyán kezdett nézegetni a mulatozókra. Azok meg zokon vették a zordon tekintetet, odamentek, s eldöngögték. Hogy mért nem tud szépen nézni rájuk ez az idegen, amikor ők a munkájuknak örülnek. Mulattak tovább, figyelmük elfordult a szunyókálóktól. Ez alatt Péter meglökte Jézust, mondja neki, hogy eressze már belülről. Belülről eresztí. Az ácsok mulatoztak tovább, de föltámadt a lelkiismeretük, hogy nem voltak igazságosak, mert a két utas közül csak a külsőt döngögték el. Mondták aztán, hogy adjunk már a belsőnek is! Pétert megint elporolták.

Mennek másnap tovább, Péter mérgesen. Mondja Jézusnak, az ácsokkal olyat kéne művelni, amitől ezt az esetet megemlegetnék örök életükben!

— Hát hogy gondolnád, Péter? — kérdezte Jézus tőle.

— Hát úgy gondolnám, hogy minden ághely vasszöggé legyen a fában, hogy amikor az ács faragja, szikrát hányjon a szeme, míg a szekercéje belecsorbul, így emlegesse meg a töttyit!

Jézus a fejét rázta.

— Nézd-e, vasszöggé nem lehet minden ághely, mert nem tudnának az ácsok kényeret keresni, de azért kemény csomóvá teszem, görcsössé a fát, amitől félni fog a gyöngö szekercéje.

Azóta kemény a fában az ághely, azóta van csomója, bogja, görcse, Naponta százszor figyelmezteti az ácsokat, hogy el ne gögösödjének.

Annyi göcsörtje van a fának, akár az életnek. Tízet legyalulgatsz, száz nő a helyébe. Legyen éles hozzá az eszed, meg a szekercéd!

A tartalmi fejlődés elsőbbsége

A TÁRSADALOMTUDOMÁNYOK VIDÉKEN

A Tiszatáj fontos feladatot vállalt, amikor egy sokrétű vitaindító tanulmány után helyet adott a társadalomtudományok vidéki helyzetéről szóló véleménycserének. Mind a bevezető tanulmány, mind a hozzászólások számos kérdésben továbbgondolásra ösztönzik az olvasót.

A tudomány és szűkebben a társadalomtudomány vidéki pozícióinak alakulása, csakúgy, mint az élet sok más területe, történelmi, társadalmi folyamat. Ma már természetesen csak a főváros és a vidék közötti különbségek folyamatos csökkenésének nézőpontjából lehet a „vidék” problémáival foglalkozni.

A felszabaduláskor a társadalomtudományok területén még a tudományok egészéhez viszonyítottan is súlyos örökség maradt ránk. Ez főképp a társadalomtudományok ideológiai-politikai kötődéséből adódott. Ebből következően a felszabadulás, majd a fordulat éve után a társadalomtudományok területén a fő kérdés érthetően elsődlegesen nem a területi egyenetlenségek csökkentése, hanem a marxista—leninista társadalomtudomány és a kutatás országos feltételeinek megteremtése volt. Szívós munka folyamatában jöttek létre azok a társadalomtudományi intézetek, és fejlődtek azok a felsőoktatási tanszékek, amelyek a hetvenes években megteremtették a lehetőséget, hogy most már a társadalomtudományok területén is az alapvető követelmények részeként foglalkozzunk a területi egyenetlenségek reális mértékű csökkentésével is.

Természetesen a felszabadulást követő első évtized fejlődése során a társadalomtudományokat művelő intézmények szervezeti felépítésében is tükröződtek a nagy politika hibái, és szubjektív tényezők is szerepet játszottak. Hiszen a későbbi egyenetlenségek egyik oka kétségtelenül az is volt, hogy az új társadalomtudományi intézetek döntően a fővárosban működő egyetemi tanszékek mellett, illetve főhatósági háttér-intézményekként jöttek létre. A vidéki egyetemi tanszékek jelentősebb fejlesztésére nem került sor, sőt bizonyos területeken — gondoljunk például a modern filológiára — visszalépések is történtek. Szeged város helyzetét — ezen az általános helyzeten még túlmenően — azok a politikailag hibás nézetek is sújtották, amelyek képviselői a felszabadulás utáni Szegedet büntették a „szegedi gondolatért”.

Az 1956-os ellenforradalom leverése után megindult gazdasági, társadalmi és tudományos fejlődés új helyzetet teremtett a vidéken működő tudományos intézmények, s általuk a társadalomtudomány életében is. Ennek alapvető feltételeit a politikai-ideológiai konszolidáció biztosította, melynek kiemelkedően fontos eleme volt az MSZMP Központi Bizottsága által 1958-ban elfogadott művelődéspolitikai irányelvek dokumentuma. Ezt követően a mezőgazdaság szocialista átszervezésének befejezése — vagyis a szocializmus alapjainak lerakása —, az átszervezett mezőgazdaság megerősödése, a vidéki ipartelepítés erőteljes kibontakozása volt az az alapvető tényező, amely a hatvanas években megalapozta a vidék újszerű tudománypolitikai helyének kijelölését. Ennek során már a hatvanas években is jelentős eredmények születtek, hiszen megerősödtek a vidéki egyetemek és főiskolák társadalomtudományi tanszékei, lendületesen fejlődött a marxizmus—leninizmus oktatás tudományos szín-

A társadalomtudományi kutatások vidéki helyzetéről indított vitánkat Koncz Jánosnak, a Csongrád megyei pártbizottság titkáranak hozzászólásával lezárjuk. Bakos István összefoglalóját következő számunkban közöljük.